

MAGYAR SZOCIÁLPOLITIKAI TÖRVÉNYALKOTÁSOK

összeállította
SOMOGYI FERENC dr.

Mint a magyar szociálpolitika történetének rövid áttekintése során láttuk, ezeréves törvényhozásunk minden időben megalkotta nemzeti társadalmunk szociális szükségleteinek megfelelően azokat a törvényeket, amelyek *az ország fennmaradását*, illetve *a magyarság boldogulását* biztosították. Azt is láttuk, hogy ez a törvényalkotó munka egyre szélesebbé, nagyvonalúbbá és átfogóbbá, egyetemesebbé lett. A szociális gondolat megvalósítására törekvő XX. század szociális korszellemének megfelelően az utóbbi évtizedek során alig akad már olyan törvényalkotásunk, amelynek több-kevesebb szociális vonatkozása ne lenne. Ha tehát nehéz feladat szociálpolitikánk történetének akárcsak vázlatos ismertetése, szinte még nehezebb a magyar szociálpolitikai törvényalkotások eredményeként ma élő Szociális jogszabályainkat áttekinteni, rendszerbe foglalni és röviden ismertetni. *Ladik Gusztáv* 1940-ben »Jóléti intézményeink« címmel megjelent 459 oldalas kitűnő műve nyomán megelégszünk itt csupán annak egyszerű megállapításával, hogy a magyar szociálpolitikai törvényalkotások ezidő-szerint a közjóléti gondoskodás tekintetében 6 főcsoportba oszthatók, amelyeken belül természetesen további alcsoportok is megkülönböztet-hetők. *Első* helyen kell említenünk a közegészségügyi vonatkozású törvé-nyes intézkedéseket. *Második* helyen a védelemre szorulóknak széleskörű tör-vényes támogatását, amely 1. az anya-, gyermek-, fiatalkorú- és nővéde-lem, 2. a gyámhatósági védelem és 3. a szegényügy szabályozását öleli fel. *Harmadik* helyre a munkavállalók jólétének előmozdítását célzó rendel-kezéseket kell tennünk, amelyek az ipari és a mezőgazdasági munkavállalók jólétét előmozdító Szabályokon kívül az értelmiségi munkanélküliség leküzdésére, valamint a katonai szolgálattal kapcsolatos intézkedésekre is kiterjednek. *Negyedik* csoportként a biztosítás gyűjtőfogalmába vonható tételes jogszabályokat jelölhetjük meg. *Ötödik* helyre a földbirtokpolitikai törvények kerülhetnek, ide értve a *lakáspolitikai* eredményeként kelet-kezett jogszabályokat is. *Hatodik* csoport gyanánt végül a kifejezetten családvédelmi, vagy újabb szóval nép- és családvédelmi törvényeket hozhatjuk fel, amelyek a szociálpolitika minden eszközére általáno-san érvényes és országosan egyetemes intézkedéseket foglalnak maguk-ban.

Ebből a nagy rendszerből *csupán példaként* ragadunk ki *néhány* olyan tárgykört, amely a szűkebb értelemben vett magyar szociálpolitikai törvényalkotás közismertebb, figyelemreméltó eredményeként mutatható be. Ilyen: 1. a társadalombiztosítás (az ipari munkások és magánalkalmazottak biztosítása betegség, baleset, öregség, rokkantság, özvegység s árvaság esetére), 2. a mezőgazdasági munkások és a gazdatisztek biztosítása, 3. a közszolgálati alkalmazottak betegségi biztosítása és nyugellátása, 4. a munkaidő, 5. a felmondási idő, 6. a vasárnapi munkaszünet, 7. a gyermekek és nők éjjeli munkája, 8. a legkisebb munkabér, 9. a fizetések szabadság, 10. a családi munkabér, 11. a zsidótörvény és 12. a hadbavonultak hozzátartozóinak támogatása.

Nézzük ezeket a példákat egész röviden, szinte csak vázlatosan külön-külön is.

TÁRSADALOMBIZTOSÍTÁS

1. Az ipari munkások és a magánalkalmazottak biztosítása

Az ipari munka sok betegség, baleset, öregség, rokkantság, özvegység és árvaság esetére szóló kötelező biztosítása (gyűjtőnévvel: a társadalombiztosítás) hosszabb fejlődés eredményeként az iparossegédek és a gyári munkások önkéntes segélyezéséből alakult ki. Az 1884: XVII. t.-c. az ipartörvény még csak azt engedte meg, hogy az iparossegédek többsége *segélypénztárak* létesítését elhatározhassa. Az 1891: XIV. t.-c. a *betegség* esetére szóló biztosítást már kötelezővé tette. Az 1907: XIX. t.-c. ugyanezt mondja ki a *baleset* esetére is. Az 1927: XXI. te. újabb szabályozása nyomán az 1928: XL. t.-c. a kötelező biztosítást az *öregség, rokkantság, özvegység és árvaság* esetére is kiterjeszti.

Biztosításra köteles – mind betegség, mind baleset, mind öregség, rokkantság, özvegység és árvaság esetére, továbbá nemre, korra és állampolgárságra tekintet nélkül – az a munkavállaló, aki betegségi biztosítási kötelezettség alá eső vállalatnál, üzemnél, hivatalban, vagy foglalkozásban munkabér fejében szolgálatot teljesít.

Betegségi biztosításra kötelezettek általában a belföldi vállalatok, üzemek, hivatalok és foglalkozások, főként: 1. az ipartörvény alá eső minden foglalkozás, 2. az ipartörvény alá nem eső, de keresetszerűen folytatott, 3. a bányatörvény alá eső vállalkozások, 4. a kőfejtő, homok-, kavics- stb. termelő vállalatok, 5. minden építkezés és építmény fenntartás, 6. a gyúlékony, egészségre ártalmas vagy mérges, robbanó vagy robbantó anyagok előállítás és feldolgozása, 7. a vegyészeti laboratóriumok, 8. a vágóhidak, jégművek, 9. a raktártartás, raktározás és a kereskedelmi pincészet, 10. a fuvarozás, szállítmányozás, állattartás, 11. a gépjárművek tartása, 12. a vasúti üzemek, gyárak, 13. a hajózás (a tengeri hajózás kivételével), a kotró, rév- stb. vállalatok és munkálatok, 14. a posta, távírda és tábeszélő hivatalai, gyárjai stb., 15. a mezőgazdasági és erdei termeléssel összefüggő mellékiparok, 16. az állami, törvényhatósági és községi hivatalok, valamint az általuk és a vallásfelekezetek által fenntartott vagy kezelt intézmények, 17. a törvény által alkotott testületek (kamarák, társadalombiztosító intézetek, ipartestületek), végül 18. az egyesületek, társulatok, alapok és alapítványok.

Ugyanezek kötelezettek a *baleseti*, valamint az *öregségi, rokkantsági özvegyégi és árvasági* biztosításra is. Külföldi vállalatokra ez a kötelezettség csupán annyiban terjed ki, amennyiben azok az ország területén munkásokat foglalkoztatnak.

A baleseti biztosítás a javadalom nagyságától függetlenül kötelező. A betegségi és öregségi stb. biztosításra azonban már nem kötelesek azok a tisztviselők, művezetők, kereskedősegédek, szakképzett zenészek, továbbá az ezekkel hasonló állásban lévő havi, vagy évi fizetéssel alkalmazott értelmiségi foglalkozásúak, valamint a csak egy munkaadóval munkaviszonyban álló kereskedelmi utazók, kirakatrendezők stb., akiknek havi javadalmazása 300, ill. 500 P-t, vagy évi javadalmazása 3600, ill. 6000 P-t meghalad.

A társadalombiztosítás *kötelező esetein kívül* meghatározott esetekben *önkéntes* biztosításra is lehetőség van.

Betegség esetén

a *biztosított* részére a keresőképtelenség negyedik napjától javadalmazása napi átlagának, vagy átlagos napibérének 50%-át kitevő *táppénz*, a *biztosított és igényjogosult családtagjai* részére pedig orvosi gyógykezelés, gyógyszer, gyógyfürdő, gyógyvíz és a szükséges gyógyászati segédeszköz jár. A biztosított nőnek, vagy a biztosított feleségének – feltéve, hogy az igény megnyílását megelőző 18 hónapon belül összesen legalább 9 hónapon át betegség esetére ő vagy férje biztosítva volt – szülés esetén szülészeti segédkezés, valamint gyógykezelés, továbbá terhességi, gyermekágyi és szoptatási segély, a biztosított halála esetén pedig temetkezési segély is jár.

Igényjogosult családtag: 1. a feleség, ilyenek nem létében az a nő, aki a biztosított háztartását vezeti; 2. a gyermek, az unoka és a testvér életének 16., ill. ha hivatásbeli kiképzése, vagy tanulmányainak folytatása miatt nem kereshet, élete 24. évének betöltéséig; 3. a férj, a szülő és a nagyszülő élete 60. évének betöltésétől kezdve; 4. korhatárra való tekintet nélkül az a családtag, aki valamely testi vagy szellemi fogyatkozás következtében keresőképtelen. Az igény jogosultság ezenkívül a biztosítás tartamától és a munkaviszony változásától is függ.

Baleset esetén

a biztosítás alapján *kártalanítás* jár az üzemi balesettel okozott kárért, miért is:

a biztosított 1. orvosi gyógykezelést, gyógyszereket, gyógyfürdőket, gyógyvizeket és gyógyászati segédeszközöket, 2. húsz héten át táppénzt, 3. a húszheti táppénz-segélyezés lejártától a keresőképtelenséggel járó gyógykezelés befejezéséig gyógykezelési járadékot, 4. a gyógykezelés megszűntétől a keresőképtelenség, ill. a keresőképesség csökkenésének tartamára járadékot, 5. abban az esetben pedig, ha a biztosított nemcsak keresőképtelenné, hanem tehetetlenné is vált s emiatt állandó ápolásra vagy gondozásra szorul, tehetetlenségi járadékot,

a *családtag* viszont 1. a biztosított kórházi ápolása idején féltáppénzt, 2. a huszadik hét leteltével fél-gyógykezelési járadékot, 3. a baleset következtében meghalt biztosított után temetkezési segélyt, végül 4. a halál napjától kezdve évi járadékot igényelhet.

A baleseti járadék alapjául szolgáló javadalmazás az az összeg, amelyet a biztosításra kötelezett a balesetet közvetlenül megelőző 52 héten át, a havi fizetéses biztosított pedig 12 hónapon át baleseti biztosítási kötelezettség alá eső üzemekben keresett. Ez az összeg azonban évi 300 P-nél kevesebb és 360 P-nél több nem lehet.

öregség, rokkantság, özvegyiség és árvaság esetén

ahhoz, hogy a biztosítási szolgáltatásokra vonatkozó igény érvényesíthető joggá váljék, a törvényben körülírt kellékek szükségesek. Ezek fennforgása nélkül ugyanis az igény csak váromány, az igénylő pedig csak várományos. Legfontosabb kellék a biztosítási viszony kezdetétől a járadékigény bejelentéséig terjedő *várakozási idő*, amelynek mértéke a járulékhét és a járulékhónap, vagyis az a hét, ill. hónap, amelyre a biztosítási járulékot fizetni kéli. Az öregségi járadék igényléséhez 400 (teljes vakság esetén 200), a rokkantsági és az özvegyi járadék igényléséhez pedig 200 (teljes vakság esetében 100) járulékhét szükséges. A járadékra vonatkozó igény jogosultság megállapításának további feltétele, hogy *a váromány ép*, vagyis a várakozási idő teljes legyen. A váromány akkor ép, ha a várakozási idő a bejelentést közvetlenül megelőző 10 év alatt kimutatható, vagy ha a biztosított a biztosítási viszonyba történt első belépés és az igénybejelentés közé eső naptári évekre számított átlagban *évenként* legalább 10 héting volt biztosítva.

Öregségi járadékra igényjogosult az a biztosított, aki életének 65. évét, valamint a várakozási időt betöltötte és várománya ép. Ha a biztosított 65. életévének elérésekor még nem töltötte be várakozási idejét, akkor a járadék annak a hónapnak első napjától jár neki, amelyben a várakozási időt betölti.

Rokkantsági járadékra igényjogosult az a biztosított, aki 1. állandóan rokkant, 2. betöltötte a megkívánt várakozási időt és 3. akinek várománya ép.

Özvegyi járadékra igényjogosult az az özvegy nő, aki rokkant, vagy aki 65. életévét betöltötte. Ilyen feltétellel igényjogosult az elhunyt *biztosított* felesébe, ha meghalt férje a 200 járulékhetes várakozási időt betöltötte és váron: anya ép; továbbá az elhunyt öregségi, vagy rokkantsági *járadékos* felesége.

Árvajáradékra igényjogosult az elhalt *biztosított*nak, ül. öregségi, vagy rokkantsági *járadékosnak* törvényes és törvényesített gyermeke, aki a 200 járulékhetes várakozási időt betöltötte és akinek várománya – bekövetkezett halálakor – ép. A gyermek igény jogosultsága azonban életének 15., ha pedig teljesen keresetképtelen, vagy ha hivatásra való kiképzésben részesül, ill. iskolai tanulmányokat folytat, akkor 17., ha viszont a biztosított értelmiségi foglalkozású volt, 18. évének betöltéséig terjed.

Az öregségi és rokkantsági járadék évi 120 P *járadéktörzsből* s a biztosított után egy-egy évre lerótt járulékok összegének 24%-át, értelmiségi foglalkozású biztosítottak esetén pedig 19%-át kitevő, *fokozódó járadékrészből* áll, amelyet kiegészíthet az újabb rokkantság, ill. a 65. életéve után ismét biztosítási kötelezettséggel járó munkaviszonyba lépő esetében a *járadékpótlék*, valamint az igényjogosult elhalálozásakor árvajáradékra jogosult gyermekek után gyermekenként a járadék 5%-át kitevő *gyermekpótlék*.

Az özvegyi járadék annak a járadéknak, amelyre az elhunynak igénye vagy várománya volt, 50%-a, az árvajáradék teljes árvaság esetén 30, félárvaság esetén pedig 15%-a.

A felsorolt biztosítási ágazatok mindegyikét *biztosító intézetek* látják el. A kötelező *betegségi* biztosítást elsősorban az OTI (az Országos Társadalombiztosító Intézet) végzi, de kivülről különállóan végzi még a m. kir. Posta, a m. kir. Államvasutak, a Közforgalmú Magánvasutak, a m. kir. Postatakarékpénztár, am. kir. Dohány jövedék Betegségi Biztosító Intézete, a Bányatárspénztárak, a Magyar Hajózási Betegségi Biztosító Intézet és a Magánalkalmazottak Biztosító Intézete (a MABI). Az önkéntes vagy önkéntes tóvá bbfizetéssel fenntartott betegségi biztosítás csak az OTI-nál, a MABI-nál és a Bányatárspénztáraknál, az öregségi, rokkantsági, özvegyeségi és árvasági biztosítás az OTI-nál és a MABI-nál, a baleseti biztosítás pedig kizárólag az OTI-nál történhetik. Egyébként azt, hogy egyes esetekben melyik intézet hivatott a biztosítás ellátására, a törvény Szabja meg.

A MABI tagjai

a törvény rendelkezése értelmében mindazok a betegségi biztosításra kötelezettek, akik Budapest, Budafok, Kispest, Pestszenterzsébet, Rákospalota, Újpest és Csepel területén vannak biztosításra kötelezett vállalatoknál stb. foglalkozásban, továbbá a MABI saját alkalmazottai és mindezek özvegyei, valamint árvái. Különben azokat a testületeket, egyesületeket, társulatokat, alapokat és alapítványokat, amelyeknek a MABI működési területén foglalkoztatott munkavállalói betegségi biztosításra a MABI-nál kötelezettek, a belügyminiszter rendelettel állapítja meg. De kormányrendelet érteimében a MABI-nál kell biztosítani a MABI illetékességi területén betegségi biztosításra kötelezett vállalatok stb. *irodai és nem irodai segédszemélyzetének állandó évi, vagy havi fizetésben részesülő alkalmazottait* (vagyis azokat, akiket köznapi nyelven magántisztviselőknek, ill. magánalkalmazottaknak szoktak nevezni).

FONTOSABB KÚTFŐK: 1927: XXI. és 1928: XL. t.-c; 4223/1928. ein. N. M. M.; 200/1928. M. E., 5600/1928. M. E., 1815/1929. ein. K. M. M.; 9090/1931. M. E., 2830/1932. M. E., 9600/1932. M. E., 6000/1933. M. E., 6500/1935. M. E. és 7800/1937. M. E. sz. r.

IRODALOM: *Ladik Gusztáv*: Jóléti intézményeink (Budapest, Attila-nyomda 1940. 202 – 300. oldal); *Bikkal Dénes*: A magyar társadalombiztosítás reformja (Budapest, Athenaeum, 1942.); *Máthé István*: Társadalombiztosítási jogszabályok és útmutató. V. kiadás (Budapest, 1941.); *Nádújfalvy József-Mihályffy Antal*: A munkásvédelem zsebkódexe, 2. kiadás, (Budapest, Stádium, 1940.) és *Bein Antal*: A magyar társadalombiztosítási jog, I-II. kötet (Budapest, 1935.).

2. A mezőgazdasági munkások és a gazdatisztek biztosítása

A mezőgazdasági munkások és (külső) cselédek baleseti biztosítását a Gazdasági Munkás- és Cselédpénztár életrehívásával először az 1900: XVI. t.-c. vezette be, bár kötelezően csak a cselédekre nézve. Az 1902: XIV. t.-c.-et a gazdasági gépeknél alkalmazott munkások a az 1912: VIII. t.-c. a gazdasági gép tulajdonosának bármilyen gazdasági gépe mellett alkalmazott valamennyi munkására, az 1913: XX. t.-c. a gazdaság részére ipari munkát végzőkre is kiterjesztette. Az 1936: XXXVI. t.-c. a gazdatisztek öregségi, rokkantsági és haláleseti biztosítását, az 1938: XII. t.-c. pedig a gazdasági munkavállalók öregségi biztosítását, valamint ezek özvegyeinek járadékban való részesítését tette kötelezővé, az 1939: XVI. t.-c. viszont az utóbbit fejlesztette tovább.

A mezőgazdaság terén foglalkozók biztosítását az OMBI (az Országos Mezőgazdasági Biztosító Intézet) látja el. Tevékenysége három ágra terjed ki: 1. a mezőgazdasági munkavállalók, a gazdasági munkával foglalkozók és a gazdasági (külső) cselédek baleseti, rokkantsági és haláleseti segélyezésére, 2. a gazdasági munkavállalók öregségi biztosítására és ezek özvegyeinek járadékban való részesítésére, 3. a gazdatisztek öregségi, rokkantsági és haláleseti biztosítására.

Az *első biztosítási ág* terén az OMBI-nak háromféle (alapító, rendes és rendkívüli) tagja, a rendes tagoknak viszont öt csoportja van. A gazdasági cselédek (ha nem tagok), valamint a rendkívüli tagok biztosítása csupán a baleset esetére szorítkozik. Egyébként külön-külön tagsági könyv alapján az Intézet minden tagja a rendes tagok több csoportjának is tagja lehet. A tagsági díj a tagság minősége és a rendes tagság csoportjai szerint változnak. Ehhez járul még a *munkaadók* minden gazdasági (külső) cseléd után évi 2 P, valamint az *állam* hozzájárulása.

Az I. csoportbeli rendes tagot *baleset esetén* az Intézet orvosa gyógykezeli s az ehhez szükséges gyógy-, köt-, és műszerek árát is az Intézet fizeti. Egy hétnél hosszabb munkaképtelenség esetén a tag munkaképességének helyreálltáig, de legfeljebb tíz hétig naponta 1.20 P segélyt is folyósít. Ha a baleset következtében előállott munkaképtelenség tíz hétnél is tovább tart, a tizenegyedik héttől kezdve a tagnak évi 288 P járadékra van igénye. Ha a biztosított a baleset következtében nemcsak keresetképtelenné, de magával tehetetlenné is vált, úgyhogy állandó ápolásra és gondozásra szorul, évi 144 P tehetetlenségi pótlékot is kap. Ha viszont a biztosított a baleset következtében meghal, családja egyszersmindenkorra 800 P baleseti haláleseti segélyt, valamint a 16. életévét még be nem töltött egy vagy két gyermek mindegyike után 100-100 P-t, a további gyermekek mindegyike után pedig 200-200 P-t kap. Ha a 16. éven aluli gyermekek teljes árszágra maradnak, haláleseti segélyük fejenként 400-400 P. Ha a haláleseti segélyre jogosított házastárs 40. életévét már betöltötte, a községi járadék-bizottság véleménye alapján évi 144 P baleseti özvegyi járadékot, a gyermekek pedig az előbbi megkülönböztetés szerint évi 24-24, ill. 36-36 P nevelési segélyt kaphatnak. Ha az, aki az Intézetnek tíz év óta tagja, *baleset nélkül* előreláthatólag mindenkorra munkaképtelenné válik, élete végéig, ill. munkaképességének visszanyeréséig havi segélyt, aki pedig 65. életévét betöltötte, olyan összegű járadékot kap, amilyenre betöltött tagsági évei szerint keresetképtelenség esetében joga volna.

A II. csoportbeli rendes tagok az I. csoportbeliektől csak annyiban térnek el, hogy ezek, illetve jogutódjuk baleset nélkül beállott munkakép- telenség vagy halál, továbbá a 65. életév betöltése esetén az I. csoportbelie- ket megillető összegeknek csupán felét kapják.

A III. csoportbeli (14-50, de legfeljebb 60 éves) rendes tagok, illetve családjuk segélyének nagyságát az szabja meg, hogy hány évesek voltak akkor, amikor a tagok sorába felvettek őket. Annak családját mégis, akit *előzetes orvosi vizsgálat alapján* vettek fel, a segély akkor is megilleti, ha a tag már a felvételi díjnak és a tagsági díj első esedékes részleté- nek megfizetése után meghal. Azok családja ellenben, akiket *orvosi vizsgálat nélkül* vettek fel, csak akkor tarthatnak segélyre igényt, ha az elhunyt tag a felvételtől számított legalább két éven át fizette a tagsági díjakat.

A IV. csoportbeli tagok után járó segély nagysága aszerint változik, hogy a biztosított a belépéstől számított hány év múlva tölti be a kikötött életkort.

Végül az V. nyugdíjsz csoportbeli tag, ha tízévi tagság után olyan mér- tékben válik előreláthatólag mindenkorra munkaképtelenné, hogy a meg- felelő átlagos keresménynek egyharmadát sem tudja megkeresni, élete végéig, illetve munkaképességének visszanyeréséig utólagos részletekben járadékot kap. Ha a csoportbeli tag tízévi tagság után meghal, családja annak a jára- déknak egyévi összegét kapja, amely a tagot megilletné. Ha viszont a halál tízévi tagság előtt következne be, a család a befizetett tagsági díjak felét kapja.

A rendkívüli tagok, továbbá a gazdasági (külső) cselédek után csak *baleset*, baleset következtében beállt *rokkantság* és *halál* esetében jár Segély az I. csoportbeli tagokra nézve irányadó rendelkezések szerint.

A *második biztosítási ág* terén öregség esetére biztosítási kötelezettség alá esik az a *férfi* gazdasági munkavállaló, aki életének 18. évét betöltötte. *Gazdasági munkavállalónak kell tekinteni* a mező- és erdőgazdaság, a szőlé- szet, kertészet, állattenyésztés, vadászat, halászat méhészet és a selymé- szet körében részért, Szakmány- vagy napibéért szerződött munkást, segédmunkást és napszámost, a dohánykertészt, gazdasági cselédet, szegőd- menyes iparost és a gazdasági cseléd módjára alkalmazott szegődményes gépészt, továbbá a víztársulatoknál (öblözeteknél), vagy a földművelés- ügyi tárca keretében házikezelésben lévő hasonló üzemeknél végzett mun- kánál alkalmazott munkavállalót.

Az öregségi biztosítás *járadékait*, a munkába eltöltött napok számára való tekintet nélkül naptári hetenkint 20 fillért, a munkábalépés napjától a munkaviszony megszűnéséig kell fizetni. A járadékot, ha a munka legalább egy hétig tart, *a munkaadó köteles fizetni*, de a munkavállaló béréből azt levonhatja. Az Intézet járadékokból előálló bevételét növeli a birtokosok, a törvényhatóságok és az állam hozzájárulása.

A biztosított öregségi járadékra és haláleseti segélyre jogosult. Öregségi járadék azt a biztosítottat illeti meg, aki 65., vagy ha tűzharcos, 63. életévét betöltötte és legalább 15 évi várakozási idővel bír. A járadék évi 60 P *jára- déktörzsből*, minden olyan naptári év után, amelyre a biztosított javára 25 hétre fizettek járadékot, évi 1.50 P *járadéktörzspótlékból*, valamint kötelező biztosítás esetén annak az összegnek, amelyet az igény jogosultság megállapí- tásáig járadék címén leróttak, 20% -át kitevő *fokozódó járadékrészből* áll.

Az öregség esetére biztosított *halála esetén* 30 P segély jár, amely 2 P-vel, de legfeljebb 60 P-ig emelkedik minden olyan naptári év után, amely a várakozási időbe beszámítható, feltéve, hogy az elhunyt az öregségi járadékra jogosult volt, vagy ha nem volt is jogosult, a 15 évi várakozási időt eltöltötte; e nélkül pedig, ha utána a halálát megelőző 5 év alatt legalább 2 naptári évben biztosítási kötelezettség alapján évenként 15 hétre járulékot róttak le.

Az elhunyt biztosított özvegye, ha életének 60. évét már betöltötte s férje a 15 évi várakozási időt eltöltötte, vagy ez utóbbi nélkül is, ha férje 1954. január 1. előtt hal el, így öregségi járadékra még nem igényjogosult, de életének túlnyomórészét gazdasági munkavállaló gyanánt töltötte el, az özvegy pedig férje halálakor 50. életévét már betöltötte: *özvegyi járadékra* jogosult. A járadék összege annak az *öregségi járadéknak fele*, amelyre az elhunyt férjnek igénye vagy várománya volt, évi 60 P-nél kevesebb azonban semmiképpen sem lehet.

A *harmadik biztosítási ág* terén minden gazdatiszt öregségi, rokkantsági és haláleseti biztosítási kötelezettség alá esik. *Gazdatiszt*, aki más gazdaságában a gazdasági igazgatás, kezelés, vagy ellenőrzés tennivalóinak ellátására fizetésért szerződik el. A biztosítási kötelezettség szempontjából gazdaság az erdei termelés, az állattenyésztés, a halászat, a kert-és szőlőművelés, a selyemtenyésztés és a méhészet körébe tartozó üzem is.

A gazdatisztek javadalmazásuk mértékéhez képest kilenc biztosítási osztályba sorolnak. Biztosítási díjuk ennek megfelelően változik. Húsz félévi várakozási idő eltelte után a biztosítottnak a 65., ill. öregségi külön biztosítás esetén már a 60. év betöltésétől kezdve *öregségi nyugdíj*, az állandó rokkantság beálltától kezdve *rokkantsági nyugdíj* jár, amely mindkét esetben nyugdíj törzsből és fokozódó nyugdíjrészből áll. Az előbbi évi 120 P, az utóbbi pedig a tényleg befizetett díjak 19%-a. Ha legalább három olyan gyermek van, akik után nevelési segély járna, mind az öregségi, mind a rokkantsági nyugdíjhoz gyermekekenként még 5.5% gyermeksegély is jár.

Az elhunyt biztosított özvegyét a törvényben megállapított feltételekkel *özvegyi nyugdíj* illeti meg, amelynek összege az öregségi, vagy rokkantsági nyugdíj összegének *felével* azonos. Ha pedig az elhunyt biztosított, vagy nyugdíjas után 18 éven aluli, vagy 18 évnél idősebb, de főiskolai tanulmányokat folytató kiskorú önálló keresettel nem bíró árva marad, ez az özvegyi nyugdíj 30, illetve teljes árvaság esetén 60%-át kitevő *nevelési segélyben* részesül. A *nevelési segély* azonban együttesen az özvegyi nyugdíj 100, ill. 200%-át meg nem haladhatja.

FONTOSABB KÚTFŐK: 1900: XVI., 1902: XIV., 1912: VIII., 1913: XX., 1936: XXXVI., 1938: XII. t -c. és 1939: XVI. t.-c; 37.777/1924. F. M., 25.400/1925. F. M” 55.e80/1927. F. M., 5630/1928. M. E., 6000/1931. M. E., 55.000/1937. F. M., 87.000/1938. F. M., 157.800/1938. F. M” 176.200/1938. F. M., 80.000/1939. F. M., 131.000/1939. F. M. és 126.600/1940. F. M. sz. r.

IRODALOM: *Ladik Gusztáv*: Jóléti intézményeink (Budapest, Attila-nyomda, 1940. 301-341. oldal.)

3. A közszerológati alkalmazottak betegségi biztosítása és nyugellátása

A közalkalmazottak nyugellátását az 1912: LXV. t.-c, betegségi biztosítását pedig az 1921: XLVI. t.-c. vezette be. Az utóbbi körét aztán lényegesen kiterjesztette az 1938: XXXIX. t.-c.

A közalkalmazottak *betegségi* biztosítását az OTBA (az Országos Tisztviselői Betegsegélyző Alap) látja el, amelyet korábban a népjóléti és munkaügyi miniszter kezelt, jelenleg pedig a pénzügyminiszter kezeli. Az OTBA bevételei az igényjogosultak rendes járandóságának 1,5, illetve 1%-a, továbbá az állam, a törvényhatóságok, a megyei városok, a Nem-Állami Tanszemélyzet Országos Nyugdíjintézetének, valamint a válláselekezetek hozzájárulásai.

Az OTBA tagjai és szolgáltatásaira jogosultak: 1. az összes állami alkalmazottak (tisztviselők, kezelők, díjnokok és altisztek) családtagjaikkal együtt; 2. az említett csoportokba tartozó nyugdíjasok; 3. a vármegyei, városi és községi alkalmazottak (a budapestiek kivételével); 4. a Nem-Állami Tanszemélyzet Országos Nyugdíjintézetének kötelékébe tartozó alkalmazottak; 5. a bevett és az elismert válláselekezetek tényleges szolgalatban álló lelkészei, segédlelkészei, hitoktatói és kántorai; 6. az OTBA tiszteletdíjas orvosai közül azok, akik nem tartoznak valamelyik más betegségi biztosító intézet kötelékébe; 7. a felsorolt csoportokba tartozó nyugdíjasok, özvegyek, árvák, valamint az igényjogosult családtagok.

Az OTBA tagjai 1. háziorsos és 2. Szakorvosii ellátást, 3. kórházi (klinikai) és 4. tüdőbeteggyógyintézetii ápolást, 5. műtéti, 6. gyógyászati eszközök, 7. insulin beszerzésére, 8. fizikális és vizgyógyintézetii kezelésre irányuló, 9. betegszállítási, 10. gyermekágyii és 11. temetési segílyt kapnak.

A *rendörlegénység* tényleges szolgalatot teljesítő tagjainak *hozzátartozói*, valamint a *rendörlegénység nyugállományú* tagjai és ezek hozzátartozói a rendeletekben meghatározott szolgáltatásokat *betegség esetén* az ORBA-tól (az Országos Rendörlegénységi Betegsegélyzésii Alaptól), a *csendörlegénység* nyugdíjban, kegydíjban részesülő tagjai, valamint az elhaltak özvegyei, árvái és mindezek hozzátartozói pedig a CSERBA-tól, (a Csendörlegénységi Ellátásban Részesülőök BetegSegélyző Alapjától) kapják.

A közalkalmazottak öregség és rokkantság esetére biztosítva nincsenek, mert náluk erre az esetre nyugdíjra nyílik jogosultság. Az alkalmazottak tényleges szolgalatuk idején beszámítható javadalmazásuk 2%-ának megfelelő nyugdíjjárulékot fizetnek, amelynek ellenében 35, illetve 40 év után a javadalmazásukkal egyenlő nagyságú nyugdíjat élveznek.

FONTOSABB KÚTFÖK: 1912: LXV., 1921: XLVI., 1936: VIII. és 1938: XXXIX. t -c; 3600/1932. M. E., 3650/1932. M. E., 3000/1936. M. E., 9900/1938. M. E., 9800/1938. P. M., 120.000/1936. B. M., 130.800/1936. B. M., 4080/1940. M. E. sz. r.

IRODALOM: *Ladik Gusztáv*: Jóléti intézményeink (Budapest, Attila-nyomda, 1940.), 342-349. oldal.

4. Munkaidő

Az ipari munkavállalók munkaidejét az 1872: VIII., majd az 1884: XVII. t.-c. után az 1937: XXI. t.-c. szabályozza.

A *napi munkaidő* – a munkaközi szünetek beszámítása nélkül – 8, a *heti* pedig 48 óra. Ennél hosszabb elvileg nem lehet. A közérdekből, gazdasági szempontból, vagy az iparág, illetve foglalkozás természete miatt szükséges kivételeket az illetékes miniszter állapítja meg. Munka közben pihenésre és étkezésre is megfelelő időt kell adni. A *munkaközi szünet* $\frac{1}{4}$ óránál rövidebb nem lehet s az a munkaidőbe be nem számítható. A megállapított munkaidőt – kivételesen – meg lehet hosszabbítani az iparhatóság előzetes engedélyével, vagy bejelentéssel. Munkatorlódás miatt egy évben legfeljebb 60 órával hosszabbítható meg, de az egy héten 10 órát meg nem haladhat.

A *tisztviselők* valóságos munkaideje 24 órán belül 8 óránál és heti 44 óránál hosszabb nem lehet. Munkájukat szombaton pénzintézeteknél legkésőbb $\frac{1}{2}$ 2, egyebütt 1 órákor be kell fejezni.

A *gyermek* és *fiatalkorúak* munkaidejét az általános elvektől eltérő intézkedések szabályozzák. Az iparostanoncok munkaideje napi 12 óra lehet, de délelőtt is, délután is fél-fél, délben pedig egy egész órai szünetet kell nekik adni. A gyárimunkások napi munkaideje 14 éves korukig 8, 14-től 16 éves korukig pedig 10 óra lehet. Az *iparostanoncok* munkaidejébe az iskolában eltöltött időt is bele kell számítani. Bizonyos üzemek, vagy munkák veszélyeinek, vagy az egészségre gyakorlott káros következményeinek elhárítása végett az illetékes miniszter mind a fiatalkorúak, mind a nők munkaidejének leghosszabb tartalmát ettől függetlenül is megállapíthatja, sőt a gyermekek alkalmazását el is tilthatja.

FONTOSABB KÚTFŐK: 1872: VIII., 1884: XVII., 1928: V., 1929: V. t.-c., 3000/1938. Ip. M. és 17.182/1938. Ip. M. sz. r.

IRODALOM: *Ladik Gusztáv*: Jóléti intézményeink (Budapest, 1940.) 144-149. oldal.

AZ IPARI MUNKAIDŐ SZABÁLYOZÁSA

MAGYARORSZÁGON

14-16 óra

1890 körül

10-12 óra

1914-ig.

8-10 óra

1935-ig.

8 óra

1935-óta

ÜZLETEK ZÁRÓRÁJA

Év	Leírás
1901. évtől	KORLÁTLANUL NYITVA
1901.	CSAK 12 ÓRÁN AT LEHETS NYITVA
1915.	ESTE 6 KÖR ÉLELMISZER 9 KÖR
1917.	ESTE 7 KÖR ÉLELMISZER 9 KÖR
1938.	ESTE 6 KÖR ÉLELMISZER 7 KÖR

5. A gyermekek és nők éjjeli munkája

Gyermekeket, fiatalkorúakat és nőket éjjeli munkával foglalkoztatni - a családtagok kivételével és szabályként - nem szabad. Ez a tilalom nem vonatkozik a felelősségteljes állásban, rendszerint *nem testi munkát végző* nőkre, továbbá olyan munkák esetén, amelyek nem tűrnek megszakítást, a *16 éven felüli* férfi munkásokra. Ezeket a munkákat miniszteri rendeletek állapíthatják meg.

A *kő- és barnaszénbányákban* a 16-18 éves férfiak az iparügyi miniszter engedélyével éjjel is foglalkoztathatók, de megfelelő pihenőről, valamint arányos nappali beosztásukról is gondoskodni kell. Az illetékes miniszter *különösen súlyos körülmények közt* az éjjeli munka tilalmát a 16-18 éves férfiakra vonatkozóan fel is függesztheti. Megengedheti továbbá, hogy olyan üzemekben, amelyek gyors romlásnak alávetett nyersanyagokat, vagy félgyártmányokat dolgoznak fel, előzetes bejelentés és a megállapított feltételek mellett *18 éven felüli nők* éjjel is foglalkoztathatók legyenek. Ilyen üzemekben azonban a nők munkaideje heti 60, éjjeli munkaideje pedig napi 10 óránál több nem lehet.

Fenyegető baleset, vagy elemi kár elhárítása, váratlanul bekövetkezett üzemszavar megszüntetése, vagy elemi kár jóvátétele, ill. járvány leküzdése végett, vagy az üzemnek időszakonként *nem ismétlődő* erőhatalom következtében előre nem látható megszakítása esetén a munkaadó *bejelentés alapján* is foglalkoztathatja éjjel a 16 - 18 éves férfiakat és 18 éven felüli nőket. *Szállodákban, vendéglőkben, kávéházakban* és más olyan üzemekben, ahol élelmicikkeket az üzletben való fogyasztásra állítanak elő és szolgáltatnak ki, a *18 éven felüli nők* este 10 és reggel 5 óra közt külön rendelet alapján ugyancsak foglalkoztathatók. Ugyanígy az *üzemi leltározás* munkálatainál egy-egy évben legfeljebb 3 éjjelen át.

FONTOSABB KÚTFŐK: 1884: XVIII., 1908: LIII., 1913: XXXVI., 1921: XXXIII., 1923: XV., 1928: V., 1928: XXVI., 1928: XXVIII., 1937:1. t.-c, 150.443/1930.; 165.102/1930., 152.040/1931., 33.469/1933. K. M. sz. r.

IRODALOM: *Ladik Gusztáv*: Jóléti intézményeink (Budapest, 1940.) 149-150. oldal.

6. Felmondási idő

Az ipari és kereskedelmi alkalmazottak határozatlan időre kötött szolgálati szerződését *csak írásban* és csak a hónap utolsó napjára lehet felmondani. A felmondási idő az ipartörvény szerint az ipari alkalmazottal szemben 15 nap, a kereskedősegéddel szemben 6 hét, a fontosabb tennivalókkal megbízott iparos- vagy kereskedősegéddel (könyvvezetővel, pénztárnokkal, üzletvezetővel, utazóval, raktárnokkal, stb.) szemben 3 hónap. Azokat az ipari tisztviselőket és kereskedősegédeket, akiknek szolgálati ideje *két év*, vagy ennél is több, 3 hónapi, a fontosabb tennivalókkal megbízottakat pedig 6 hónapi felmondási idő illeti. *Ugyanígy felmondás* jár azoknak is, akik az ipartörvény rendelkezései alá eső üzletben, üzemben, vagy vállalatban *üzletvezetőként*, vagy rendszerint legalább 10 alkalmazott munkáját irányító *művezetőként*, malomvezetőként (főmolnárként), építési művezetőként (főpallérként), vagy rendszerint legalább 5 alkalmazott munkáját irányító gépészként (vezető főgépészként) vannak alkalmazva. Ezek felmondási ideje 6 hét; 2 évi, vagy még hosszabb szolgálat után 3 hónap; fontosabb tennivalókkal történt megbízás esetén pedig a felmondási idejük 3, illetve 6 hónapra módosul.

Egyes tisztviselők felmondását külön jogszabályok rendezik.

FONTOSABB KÚTFŐK: 1884: XVII., 1937: XXI t.-c, 1910/1920. M. E. és 3760/1940. M. E. sz. r.

IRODALOM: *Ladik Gusztáv*: Jóléti intézményeink (Budapest, 1940.) 165-169. oldal.

FELMONDÁSI IDŐ SZABÁLYOZÁSA 1884-1940ig.

I. A KERESKEDELEM KÖRÉBEN

FONTOSSABB TEENDŐKKEL
MEGBIZOTT MAGÁNALKALMAZOTT

2 éven aluli 2 éven felüli 2 éven aluli 2 éven felüli
szolgálattal szolgálattal szolgálattal szolgálattal

KERESKEDELMISZOLGÁLTATÁS ALKALMAZOTT VAGY TISZTVISELŐ
6 hét

KERESKEDELMISZOLGÁLTATÁS ALKALMAZOTT VAGY TISZTVISELŐ
3 hónap

KERESKEDELMISZOLGÁLTATÁS ALKALMAZOTT VAGY TISZTVISELŐ
3 hónap

KERESKEDELMISZOLGÁLTATÁS ALKALMAZOTT VAGY TISZTVISELŐ
6 hónap

II. AZ IPARBAN

IPARI SZAKMUNKÁS

IPARI SZAKMUNKÁS
2 hét

ÜZLETVÉZETŐ
MŰVEZETŐ
FŐMOLNÁR
FŐPALLÉR
FŐGÉPÉSZ
6 hét

IPARI SZAKMUNKÁS
ÜZLETVÉZETŐ
MŰVEZETŐ
FŐMOLNÁR
FŐPALLÉR
FŐGÉPÉSZ
3 hónap

2 ÉVEN FELÜLI
SZOLGÁLTATÁS ALKALMAZOTT VAGY TISZTVISELŐ
6 hónap

7. Vasárnapi munkaszünet.

Az 1891: XIII. t.-c. értelmében vasárnap és Szent István király napján, mint nemzeti ünnepen, az ipari munkának szünetelnie kell. Kivételt csak az üzleti helyiségek és berendezések tisztántartásához és helyreállításához szükséges munkák alkotnák. A munkaszünet rendszerint legkésőbb reggel 6 órakor kezdődik és 24 órán keresztül, de legalább a következő napon reggel 6 óráig tart.

Azokat az iparüzemeket, amelyeknél az üzem félbeszakítása lehetetlen, illetve a folytonos üzembentartás a fogyasztóközönség, illetve a közforgalom igényei, vagy hadászati és egyéb közérdek figyelembevételével a szünnapokon is elkerülhetetlen: miniszteri rendeletek állapítják meg.

Az 1927: XXXI. t.-c. óta március 15. is nemzeti ünnep, ezen azonban ipari munkaszünet nincs.

FONTOSABB KÚTFŐK: 1891: XIII., 1927: XXXI. t.-c, 37.892/1891. 14.837/1892., 84.842/1893. K. K. M., 7500/1936. M. E. ez. r,

IRODALOM: *Ladik Gusztáv*: Jóléti intézményeink (Budapest, 1940.) 152-153. oldal.

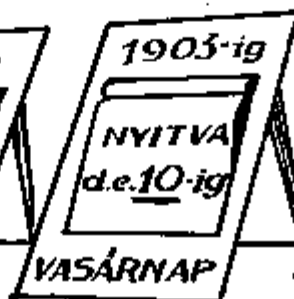
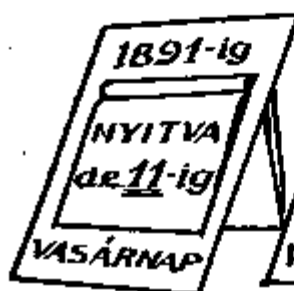
A VASÁRNAPI MUNKASZÜNET. SZABÁLYOZÁSA AZ IPARBAN

A KERESKEDELEMBEN

ÉLELMISZERÜZLETEKBEN

8. A legkisebb munkabér

Az *ipari munkások* méltó bérének biztosítása érdekében az 1932: XIX. t.-c., majd az 1937: XXI. t.-c. a legkisebb munkabérek megállapítására vonatkozó kötelezettséget mondják ki olyan iparokban, vagy olyan iparok egyes részeiben, különösen az otthoni munkával foglalkoztatott munkások javára, amelyekben a munkabérek megállapítására nincsenek hatékony eljárások, a munkabérek pedig rendkívül alacsonyak. Ha a munkabérek *indokolatlanul* alacsonyak, a legkisebb munkabérek hivatalos megállapításának van helye.

A legkisebb munkabérek megállapítása történhetik az ipar (kereskedelem), a bányászat, vagy a kohászat egyes ágainak egészére, vagy csak egyes részeire, esetleg csak az otthon végzett munkára; az ország egész területére, vagy annak meghatározott részére; esetleg csak egyes városokra, illetőleg községekre kiterjedő hatállyal. Mindezt az érdekeltek meghallgatása után az illetékes miniszter állapítja meg. A megállapítás mindaddig érvényes, amíg annak hatályát a miniszter hatályon kívül nem helyezi. A legkisebb munkabérek *az összes munkaadókra nézve kötelezők*, úgyhogy azokat a munkavállalóval történt megállapodás útján sem szabad csökkenteni. Az ilyen megállapodás, vagy a legkisebb munkabérről való lemondás semmis.

A *mezőgazdasági munkások* megfelelő bérének biztosításáról először a mezőgazdasági munkások munkaereje jogosulatlan kihasználásának megállításáról szóló 1923: XXV. t.-c. gondoskodott, majd az 1940: XV. t.-c. intézkedett. E törvény hatálya alá esnek a mező- és erdőgazdaságok, az állattenyésztés és halászat, a kert- és szőlőművelés, a gyümölcsstermelés, a selyemtermelés és a méhészet, valamint az ezekkel összefüggő és leginkább e gazdasági ágak saját nyerstermékeinek feldolgozásával, továbbá eladásával foglalkozó *mellékiparágak*. A legkisebb mezőgazdasági munkabérek megállapítását vármegyei bizottságok, illetve országos bizottság végzi. A vármegyei munkabérmegállapító bizottságok minden év december havában megvizsgálják, hogy a következő évre a legkisebb gazdasági munkabérek megállapítása mennyiben indokolt. A földművelésügyi miniszter azonban egyes munkabérnemek legkisebb mértékét az ország egész területére, vagy egyes részeire *kötelezővé* is teheti. A legkisebb munkabéreket egyébként meg lehet állapítani a vármegye (város) egész területére, vagy annak egy részére egységesen, vagy területenként eltérően; az összes munkákra, vagy csak egyes munkanemekre. Magától érthető, hogy a megállapításnál figyelemmel kell lenni a munkavállalóknak nem és kor szerint eltérő munkateljesítő képességére, a munkanemekre, valamint az egyes évszakokra is. A munkavállaló a legkisebb munkabérről való jogáról itt sem mondhat le.

FONTOSABB KÚTFÖK: 1923: XXV., 1932: XIX., 1937: XXL, 1940: XV. t.-c., 3.000/1938. Ip. M., 130.000/1940. F. M. sz. r.

IRODALOM: *Ladik Gusztáv*: Jóléti intézményeink (Budapest, 1940.) 162-164, és 189-192. oldal.

*A legkisebb munkabér szabályozása a
fársadalombiztosítás körében.*

NAPIBÉROSZTÁLYOK

I.	080	120	2	240	360	440	520	6-
								
I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	
78703	67625	89531	89251	64006	63271	64863	63820	

1937

I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.
83698	54123	80939	106501	122999	95771	65176	254012

1941

9. Családi munkabér

Az 1938: XXXVI. t.-c. értelmében az iparban (kereskedelemben, továbbá a bányászatban és a kohászatban foglalkoztatott napszámos,, munkás, szolga (altiszt) és más hasonló alkalmazott – az iparossegéd (kereskedősegéd) kivételével – a saját magának, valamint házastársának törvényes, törvényesített, örökbe fogadott és házasságon kívül született gyermeke után, ha a tartás kötelezettsége őt terheli és a tartásról maga gondoskodik: gyermeknevelési pótlékra igényjogosult.

Ez a pótlék a nagyszülőt is megilleti olyan unoka után, akinek tartására köteles és akinek tartásáról tényleg gondoskodik is. A gyermeknevelési pótlék minden igényjogosult gyermek után havi 5.5 P, amelyet az országos ipari és bányászati családpénztár folyósít.

Újabb rendelkezések alapján 1942 karácsonya óta, a gyermeknevelési pótlék egy gyermek után 7.– P., két gyermek után 16.– P., három gyermek után 27.– P., négy gyermek után 40.– P., illetve négy vagy azt meghaladó gyermeklétszám esetén, minden gyermek után^ havi 10.– P.

A gyermeknevelési pótlék attól a naptól kezdve jár, amikor a törvény a munkaadóra nézve hatályba lép, illetve az alkalmazás napját követő hó első napjától. Megszűnik a pótlékra vonatkozó igény annak a hónapnak végével, amelyben a gyermek meghal, vagy 14. életévét betölti, vagy amikor a gyermekkel szemben az igényjogosult tartási kötelezettsége megszűnik.

FONTOSABB KÚTFŐK: 1938: XXXVI. t.-c, 70.300/1937. B. M., 50.000/1938. Ip. M., 60.500/1938. I/a. K. K. M., 73.000/1938. Ip. M., 23.400/1939. Ip. M., 28.990/1939. Ip. M. sz. r. 7310/1942 M. E.

IRODALOM: *Ladik Gusztáv*: Jóléti intézményeink (Budapest, 1940), 54-59,-oldal.

8 SZAKMAI CSALÁD
8 PÉNZTÁR FIZET

1943

ban

35

MILLIÓ

P-T

EBBŐL

170.000 MUNKÁS

320.000 GYERMEKE

részesül

Gyermeknevelési pótlékban.

10. Fizetési szabadság

Az 1937: XXI. t.-c. szerint mindazoknak az alkalmazottnak, akik e törvény hatálya alá esnek, 1 évi folytonos szolgálat után legalább 6 munkanapot magában foglaló fizetési szabadságot kell adni, amelybe a törvényes munkaszüneti napot, valamint a betegség vagy megbetegedés miatt történt munkamegszakítást beszámítani nem lehet. Az illetékes miniszter a munkavállalók egyes csoportjai részére hosszabb szabadságot is megállapíthat, ez azonban 24 napnál tovább nem terjedhet.

A munkásnak, szolgának, altisztnek és iparossegédnek 5 évi folytonos szolgálat után legalább 8 napi szabadságot kell adni, amely évenként 1-1 nappal növekszik. Az az alkalmazott, aki legalább 20 alkalmazott munkáját irányítja, továbbá a művezető és a kereskedősegéd legalább 12 napi szabadságot igényelhet, amely 2 évenként növekszik 1-1 nappal.

A *tisztviselőnek 3 évi szolgálat után* legalább 12 napi szabadságot kell adni, amely 15 szolgálati év betöltéséig évenként 1 – 1 nappal növekszik.

A tanoncnak, továbbá a képzéshez nem kötött iparban (kereskedelemben) foglalkoztatott gyermekeknek és 16 éven aluli fiatalkorúaknak évenként legalább 14 napi szabadságot kell adni.

A szabadságidőre vonatkozó rendelkezések bizonyos esetekre nem terjednek ki, alkalmazását viszont több vonatkozásban rendeletek szabályozzák.

FONTOSABB KÚTFŐK: 1936: VII., 1937: XXI. t.-c., 30.000/1936. Ip. M., 3.000/1938. Ip. M., 17.182/1938. Ip. M. sz. r.

IRODALOM: *Ladik Gusztáv*: Jóléti intézményeink (Budapest, 1940.) 153-156. oldal.

11. Zsidótörvény

A zsidók közéleti és gazdasági térfoglalásának korlátozásáról az 1938: XV. és az 1939: IV. t.-c. intézkedik.

A korlátozás többirányú. A közszolgálat, valamint az időszaki lap, mozgófénykép szellemi irányítása, továbbá az állami egyedárúság és a hatósági engedélytől függő hasznohajtó jogosítványok, nemkülönb a munkásegységek és munkásszervezetek, munkaközvetítők intézőszervei szempontjából *kizárólagos*, a hites könyvvizsgálatra képesítő vizsgabocsátás, az egyetemek és főiskolák első évfolyamára történő beiratkozás, a társadalombiztosító intézetek önkormányzati szerveinek választása, az ügyvédi, orvosi, mérnöki, sajtó- és Színművészeti kamarák tagsága, továbbá a közszállítások és iparjogosítványok, egyesületek, érdekképviseletek tekintetében viszont (a zsidók 6%-os számarányának megfelelően) *aránylagos*.

A zsidókat kötelezni lehet arra, hogy összes mezőgazdasági ingatlanukat birtokpolitikai célokra tulajdonul, vagy kishaszonbérletbe átengedjék. Ez alól a szabály alól kivételnek csupán akkor van helye, ha az ingatlan gyár-, bánya-, ipar-, vagy fürdőtelep létesítése, kibővítése, illetve fenntartása céljából szükséges, továbbá, ha az ingatlan házhely céljára szükséges és alkalmas. Ebben az utóbbi esetben azonban 600 négyszögölnél nagyobb nem lehet.

Az átengedésre való kötelezést, a kártalanítást, illetve a tulajdonba vagy kishaszonbérletbe juttatott ingatlanok vételárának, továbbá haszonbérösszegének megállapítását, az igénybevétel sorrendjét stb. kormány- és miniszteri rendeletek szabályozzák.

FONTOSABB KÚTFÖK: 1938: VI., 1939: IV. és 1942: XV. t.-c., 7720/1939. M. E., 7300/1939. M. E., 7790/1939. M. E., 550/1942. M. E. sz. r. 5300/1932. M. E., 550.000/1942. F. M.

IRODALOM: *Adorján György – Haas Sándor*: A második zsidótörvény és a végrehajtási utasítás teljes szövege magyarázó jegyzetekkel. (Budapest, Urbányi 939.).

12. A hadbavonultak hozzátartozóinak támogatása

A honvédelemről Szólv 1939: II. t.-c. 222. §-a értelmében mozgósítás (hadiállományra való kiegészítés) esetén és háború idején a bevonultak családtagjainak segélyezését a minisztérium rendelettel szabályozza. Hadisegélyben kell részesíteni annak a bevonultnak támogatásra Szoruló családtagjait, aki a honvédség nemhivatásos állományában valóságos szakaszvezetőnél nem magasabb rendfokozatban katonai szolgálatot, vagy közérdekű munkaszolgálatot teljesít. A segélyezés módját és mértékét rendeletek szabályozzák.

A hadisegélyezésnél tekintetbe vehető családtagok: a *feleség*, a törvényes, törvényesített, örökbefogadott, mostoha vagy nevelt *gyermek*, a Szülő, nagyszülő, mostoha-, örökbefogadó, vagy nevelő *szülő*, az após, az anyós, az *unoka*, a testvér, mostohatestvér, a testvérnek teljes vagy félárva gyermeke, a házasságon kívül Született gyermek és a házasságon kívül született gyermek anyja. Mindezek segélyeinek együttes összege 12.000 lakosnál nem nagyobb lélekszámú községben havi 80, ennél nagyobb lélekszámú községben, megyei vagy törvényhatósági jogú városban havi 110, a székesfővárosban és környékén (Budafok, Kispest, Pestszent-erzsébet, Pestszentlőrinc, Rákospalota és Újpest megyei városokban, továbbá Albertfalva, Csepel, Mátyásföld, Pestújhely, Rákosszentmihály és Sashalom községekben) havi 160 P-t meg nem haladhat.

A hadbavonultak hozzátartozóinak támogatását célozzák a közszolgálati alkalmazottak, továbbá a magánalkalmazottak illetményeinek rendeletekben szabályozott módon történő további folyósítását biztosító intézkedések, a lakások és egyéb helyiségek bérletére vonatkozó rendelkezések, továbbá – közvetve – a honvédelmi Szolgálattal kapcsolatos kedvezmények és előnyök mind a köz-, mind a magánalkalmazásban.

A hadigondozottak érdekeinek hathatósabb védelme céljából a honvédelmi miniszter minden mozgósított alakulat póttesténél, illetve kiegészítő parancsnokság kirendeltségénél (bevonulási központjánál) csapat hadigondozó tisztet, minden hadtest (honvédkerületi) parancsnokságnál pedig hadigondozási felügyelőt oszt be, aki a hadisegély iránti kérelmek gyorsabb elintézése céljából bizonyos intézkedéseket foganatosít, ellenőrzést gyakorol, tájékozik és kimutatásokat készít, nyilvántartásokat vezet.

A háborús viszonyok következtében szükségessé váló különleges szociális feladatok ellátását a hadbavonultak családtagjai szempontjából a bajtársi szolgálat végzi, amelynek feladata különösen: 1. a hadbavonultak

családtagjainak fokozottabb erkölcsi és a szükséghez képest anyagi támogatásáról történő gondoskodás, 2. a harctéren küzdő honvédek és itthonmaradt családtagjai közt az állandó kapcsolat megteremtése és fenntartása, 3. a katonai szolgálatra bevonultak hozzátartozói kérelmeinek és esetleges panaszainak meghallgatása, gyors kivizsgálása és elintézése, 4. a bevonultak helyett a mezőgazdasági és ipari munkák elvégzésének biztosítása, végül 5. a nemzetvédelmi szolgálat támogatása. A szolgálatot az Országos Nép- és Családvédelmi Alap feladatkörében működő törvényhatósági nép- és családvédelmi bizottságok, illetve községi szociális munkaközösségek, vagy ezek albizottságai és külön csoportjai látják el.

FONTOSABB KÚTFŐK: 1939:11. t.-c., 940/1942. M. E.,, 12.000/eln. 23-1942. 608.687/22-1942. H. M., 529.150/1942. OSZF. sz. r.

IRODALOM: *Meleghegyi Sándor*: A hadbavonultak és hozzátartozóik polgári érdekeinek védelme, szociális gondozása. Hivatalos kiadás (Budapest, 1942.)